

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА КОНТРОЛУ ПОСЛОВАЊА БАНАКА
Одељење за контролу платног промета
и мењачких послова

**АНАЛИЗА ОДГОВОРА БАНАКА НА ДОСТАВЉЕНЕ УПИТНИКЕ О
АКТИВНОСТИМА БАНКЕ ИЗ ОБЛАСТИ СПРЕЧАВАЊА ПРАЊА НОВЦА
за период 1. јануар – 30. јун 2009. године**

Београд, 14. септембар 2009

У В О Д

Једна од функција Народне банке Србије јесте и контрола спровођења законских одредаба које се односе на спречавање прања новца и финансирања тероризма у банкарском сектору. У том смислу, настављено је посредно праћење активности банака у овој области достављањем банкама *Упитника о активностима банке из области спречавања прања новца* (у даљем тексту: упитник).

Циљ тог упитника и анализе добијених података је да се утврди начин на који банке приступају проблему спречавања прања новца и финансирања тероризма, као и радње које с тим у вези предузимају. Анализа добијених података омогућава да се утврде потенцијални ризици од прања новца и финансирања тероризма којима банке могу бити изложене у пословању и превентивно делује у смислу благовременог указивања банкама на евентуалне пропусте и области на које треба да обрате посебну пажњу.

Задржана је већ устаљена пракса да се упитник доставља банкама два пута годишње, за шестомесечне периоде. У досадашњем периоду, Народна банка Србије је сачинила шест упитника и на основу добијених одговора извршила одговарајућу анализу.

Оно што овај упитник издваја од претходних јесте то што је у периоду који је обухваћен упитником, и за који је извршена анализа одговора, дошло до промене законске регулативе која уређује ову област.

Наиме, усвојен је нови закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма („Сл. гласник РС“, бр. 20/2009, 72/2009) (у даљем тексту: Закон), који је ступио на снагу 27. марта. На крају овог периода донета је и нова одлука о минималној садржини процедуре „Упознај свог клијента“, као и Одлука о смерницама за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма (објављене у „Сл. гласнику РС“, бр. 46/2009), које су ступиле на снагу 27. јуна. С тим у вези, банкама је остављен рок од 60 дана од дана ступања на снагу наведених одлука да изврше усклађивање унутрашњих аката с новом законском регулативом.

С обзиром на наведене промене у законској регулативи, неке од добијених података за овај период није могуће упоређивати и доводити у директну везу с претходним анализама одговора банака.

АНАЛИЗА ОДГОВОРА БАНАКА

Анализом одговора банака по достављеним упитницима добијени су следећи подаци на нивоу целог банкарског сектора.

1. Све банке имају усвојене процедуре из области спречавања прања новца у складу са старим прописима, док је с новим прописима своје процедуре ускладило 18 банака.

2. Листе индикатора за препознавање сумњивих трансакција изменило је 18 банака, од чега је 17 те измене применило на постојеће клијенте.

Према добијеним одговорима, 12 банака је неке од индикатора за препознавање сумњивих трансакција укључило у свој информациони систем, што представља исти број банака као и у претходном периоду.

Најчешће обухваћени индикатори су: готовинске уплате и исплате по основу *позајмице оснивача или повраћаја позајмице оснивача*, појединачне или више међусобно повезаних готовинских трансакција чија је укупна вредност једнака износу од 15.000 евра или прелази тај износ, полагање готовине у износима нешто мањим од прописаног лимита за пријављивање готовинских трансакција (<15.000 евра у динарској противвредности обрачунато по средњем курсу Народне банке Србије), превремена отплата кредита, да ли се налогодавац или корисник девизне трансакције налази на некој од важећих листа терористичких организација, порекло клијента из неке од земаља где се не примењују стандарди из области спречавања прања новца, клијент обавља трансакције на веће износе преко рачуна који је дуже време био неактиван, учестали трансфери новца (с рачуна на рачун у оквиру истог правног или физичког лица) за које не постоји јасна економска оправданост итд.

3. Да користе посебан софтвер за препознавање сумњивих трансакција навело је 17 банака.

Код свих банака информациони систем препознаје трансакције чија вредност прелази износ од 15.000 евра (банка је дужна да, у складу са Законом, Управи достави податке о свакој готовинској трансакцији која је једнака или већа од 15.000 евра).

Од укупног броја банака, само код две банке информациони систем не издваја више међусобно повезаних готовинских трансакција истог клијента чија је укупна вредност једнака или већа од 15.000 евра.

Код 14 банака које још нису извршиле имплементацију индикатора за сумњиве трансакције обрада података у том делу врши се мануелно.

Све банке, осим једне, врше централизовано праћење међусобно повезаних готовинских трансакција чија је вредност једнака или већа од 15.000 евра на нивоу банке помоћу одговарајућих софтверских решења или мануелно.

На основу добијених одговора, утврђено је да седам банака повезане трансакције прати у периоду од једног дана, четири банке у периоду од три дана, пет банака у периоду од пет дана, осам банака до месец дана и по, једна банка у периодима од пола године и годину дана. Преосталих седам банака повезане трансакције прати у периодима који зависе од различитих фактора (природе трансакције, евентуалне сумње и др.) и тај период праћења се креће од једног до месец дана, али и дуже по потреби.

Из наведеног произлази да приближно половина банака није обезбедила одговарајуће софтверско решење за имплементацију индикатора сумњивих трансакција, као и за праћење повезаних трансакција, што повећава вероватноћу неиспуњавања законске обавезе пријављивања трансакција Управи.

4. У обухваћеном периоду 28 банака је вршило унутрашњу контролу обављања послова спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма. Неправилности које су пронађене у тим контролама најчешће се односе на непотпун досије при отварању рачуна, непотпуне информације приликом обављања трансакција или неовећавање копије документације од стране запослених. У седам интерних контрола нису пронађене неправилности.

5. Имајући у виду остављене рокове за усаглашавање и примену новог закона и подзаконских аката и последњи дан периода који је обухваћен упитником (30. јун 2009), закључујемо да је *пре истека остављених рокова* за усаглашавање с новим прописима одређени број банака предузео активности с циљем отклањања и минимизирања ризика од прања новца и финансирања тероризма, а нарочито су предузете следеће активности:

- прописивање начина сарадње између овлашћеног лица и осталих организационих јединица (извршиле 33 банке);
- класификација клијената према степену изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма (извршила 21 банка);
- критеријуми на основу којих сврстава странку, пословни однос и услугу у нискоризичну групу за прање новца или финансирање тероризма (утврдило 19 банака);
- анализа ризика од прања новца и финансирања тероризма у складу са Смерницама које је донела Народна банка Србије (израдило десет банака).

6. Анализом добијених података који се односе на број и намену отворених рачуна код банака сачињени су прегледи структура рачуна у укупном банкарском систему, са стањем на дан 30. јун 2009. године, како је приказано у графиконима од 1 до 6.

Графикон број 1 представља структуру свих рачуна отворених резидентима (правним лицима, предузетницима и физичким лицима) у укупном банкарском систему, са стањем на дан 30. јун 2009. године.

Графикон бр. 1

На основу презентованих података видимо да приближно 61% укупно отворених резидентних рачуна представља динарске и 39% девизне рачуне и они указују на знатан број ризичних рачуна са становишта спречавања прања новца и финансирања тероризма.

Графикони бр. 2 и 3 представљају структуру свих отворених рачуна резидентима. Графикон бр. 2 приказује да приближно 90% чине динарски рачуни физичких лица, 5% рачуни правних лица и 5% рачуни предузетника (физичких лица која обављају делатност), док графикон бр. 3 приказује да је отворено приближно 96,5% девизних рачуна физичким лицима, 3% рачуна правним лицима и испод 1% рачуна предузетницима (0,5%). Висок проценат отворених рачуна физичким лицима указује да је повећана заступљеност безготовинског плаћања, што представља додатни квалитет, нарочито ако се узму у обзир препоруке ЕУ, у којима је већ указано да се у Србији претежно практикују готовинска плаћања.

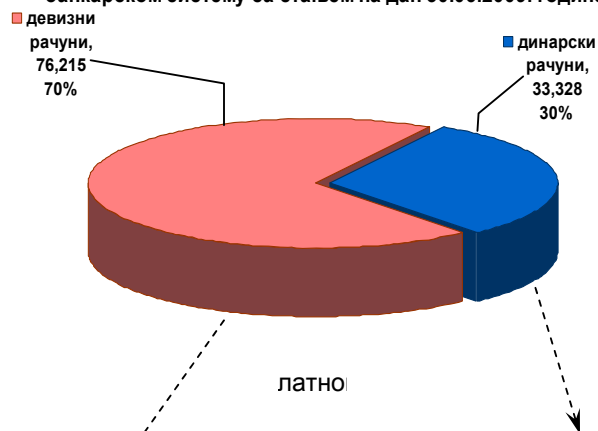
Графикон бр. 2

Графикон бр. 3

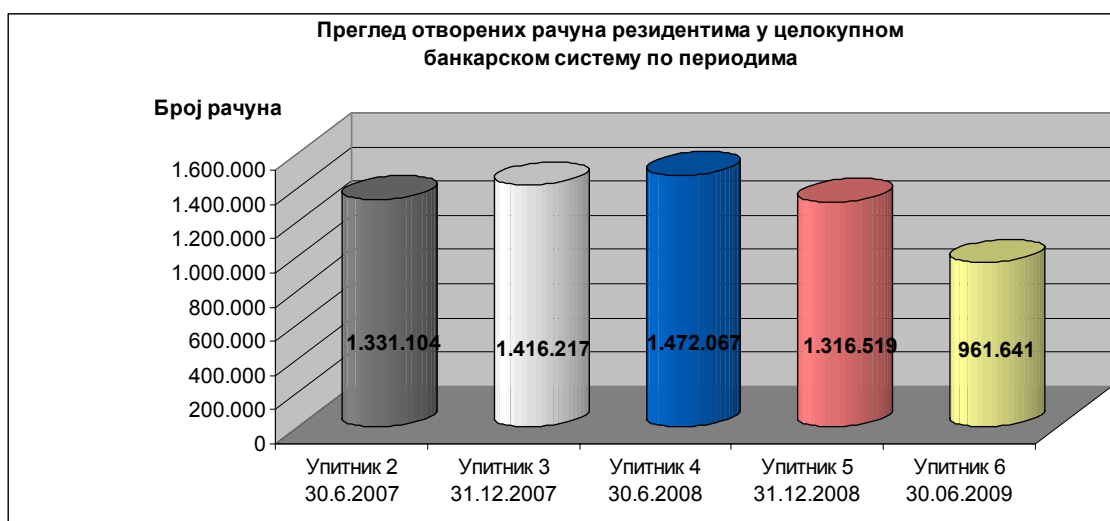
Графикон бр. 4 представља структуру свих рачуна отворених нерезидентима у укупном банкарском систему, тј. однос девизних и динарских рачуна. Даљом поделом стичемо увид у однос између отворених рачуна физичким и отворених рачуна правним лицима. На основу приказаног можемо закључити да доминантну позицију у оквиру нерезидентних рачуна заузимају девизни рачуни, с тим што су у оквиру обе врсте рачуна у највећој мери заступљени рачуни који су отворени физичким лицима.

Структура отворених рачуна нерезидентима у целокупном банкарском систему са стањем на дан 30.06.2009. године

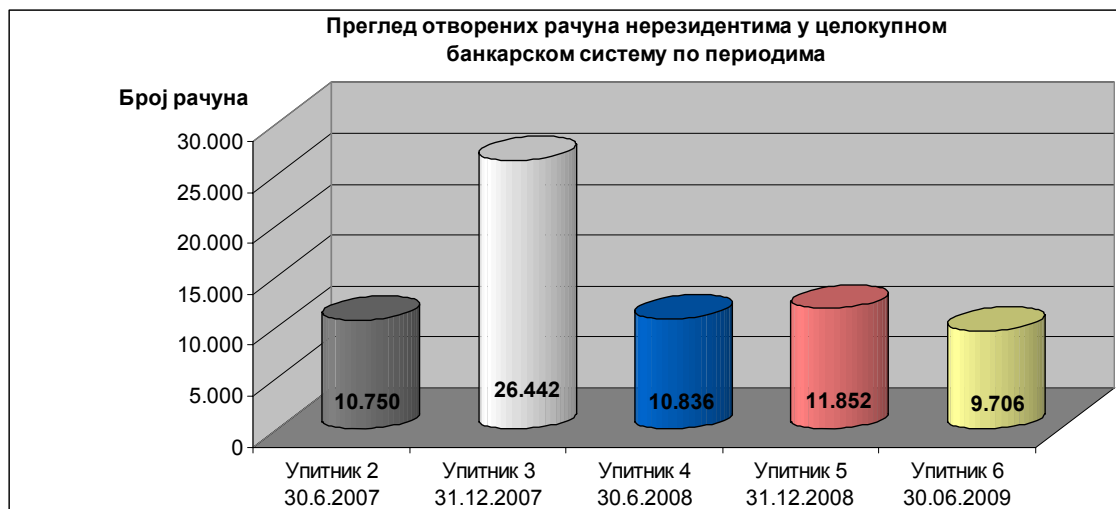
Графикон бр. 4

Посматрајући кретање броја отворених рачуна резидентима у свим банкама, можемо закључити да је тај број константно растао у прва три посматрана полугодишта, док се у последња два бележи тенденција смањења тих рачуна – графикон 5.

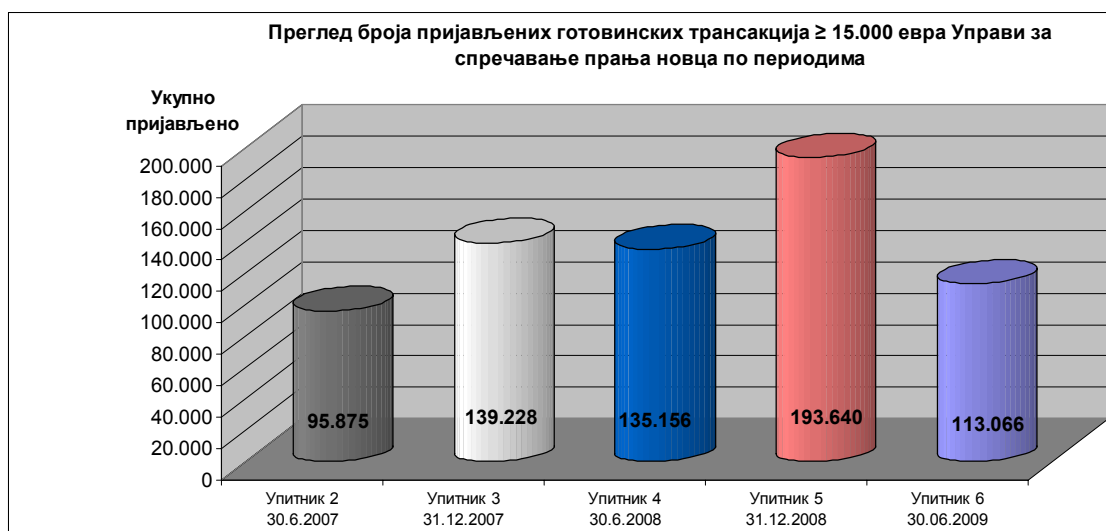
Графикон бр. 5

Графикон број 6 даје преглед отворених рачуна нерезидентима. Уочљива је велика уједначеност по свим периодима, осим у другом, где је забележен значајан пораст, и последњем, који бележи умерено смањење тих рачуна.

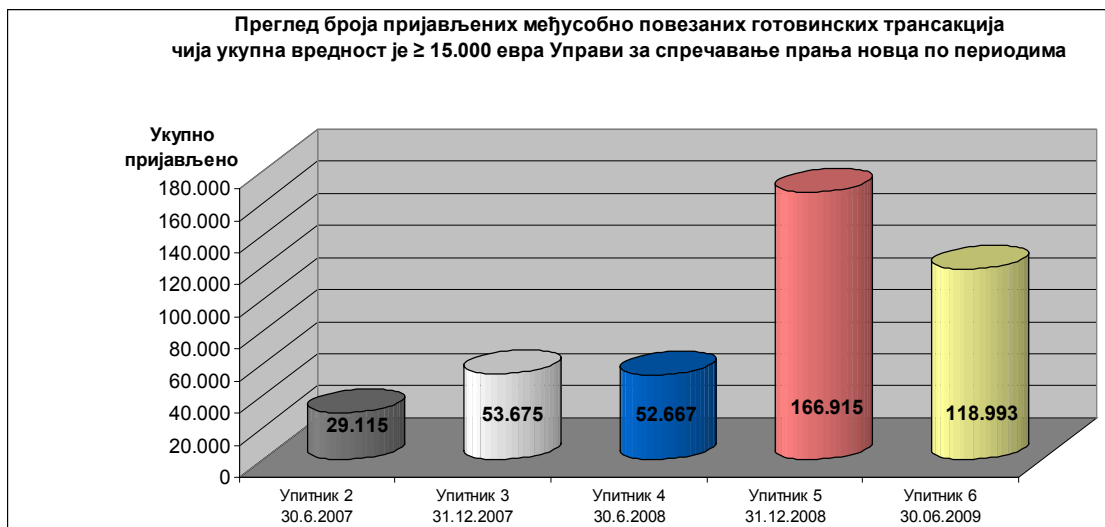
Графикон бр. 6

7. Поређењем добијених одговора банака из претходних упитника који се односе на достављање података Управи о извршеним готовинским трансакцијама чија је вредност једнака или прелази износ од 15.000 евра, обрачунато по средњем курсу Народне банке Србије на дан вршења трансакције, уочено је смањење броја достављених извештаја у последњем посматраном периоду (графикон 7).

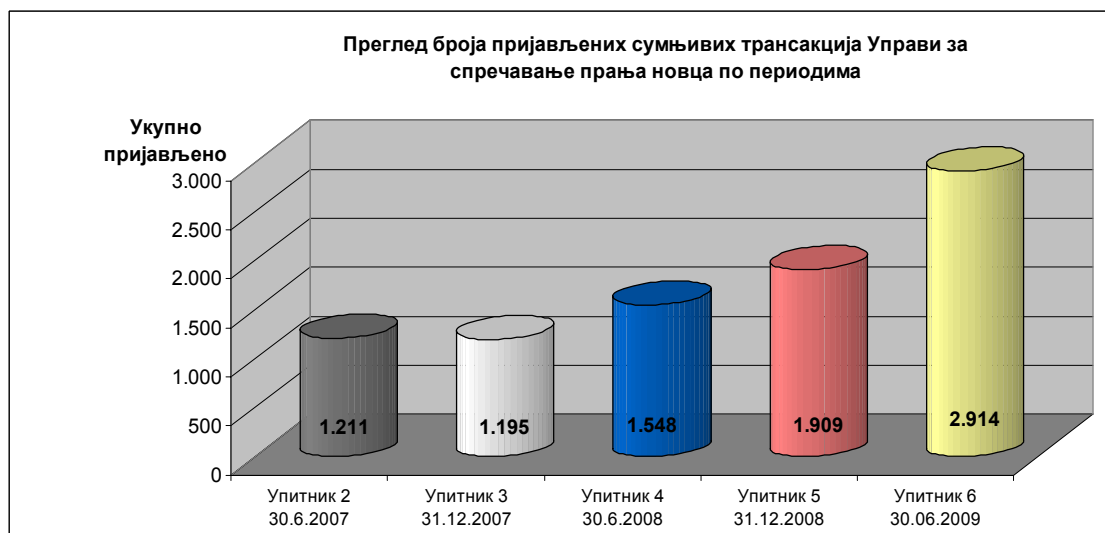
Графикон бр. 7

С обзиром на то да новим законом, који је ступио на снагу 27. марта, није предвиђено пријављивање међусобно повезаних готовинских трансакција чија је укупна вредност једнака или већа од 15.000 евра, већ да се оне разматрају у оквиру сумњивих трансакција и да се као такве пријављују Управи, број пријављених повезаних трансакција у посматраном периоду бележи очекивано смањење у односу на претходни период (графикон 8).

Графикон бр. 8

Број пријављених сумњивих трансакција је задржао растући тренд, с тим што је у овом периоду њихов број знатније порастао као резултат измене индикатора сумњивих трансакција. Он представља позитиван показатељ да банке све више пажње посвећују праћењу, анализи и откривању сумњивих трансакција и на тај начин утичу на смањење ризика од прања новца и финансирања тероризма у свом пословању (графикон број 9).

Графикон бр. 9

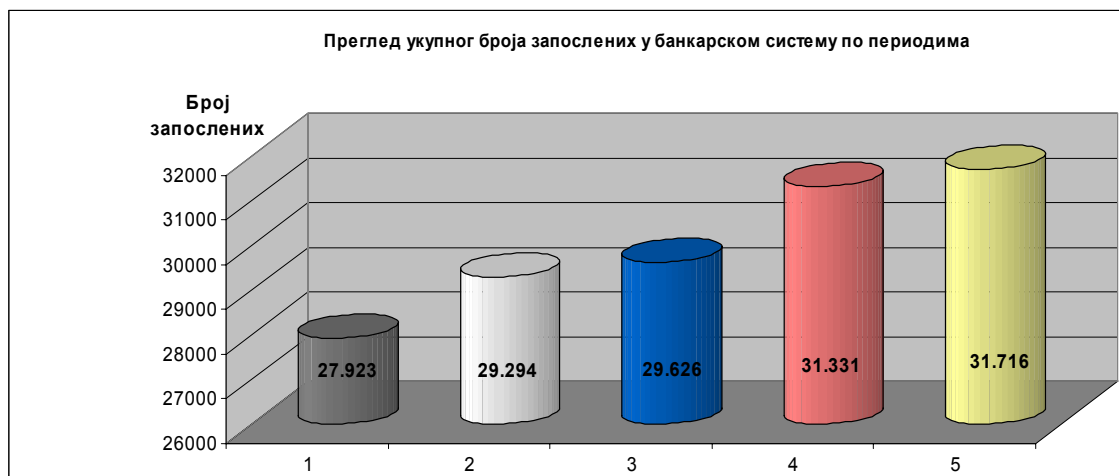
Банке које су у протеклом периоду пријављивале сумњиве трансакције као најчешће разлоге за сумњу наводиле су:

- полагање или подизање готовине у нешто нижем износу од законски прописаног за пријављивање,

- учестале готовинске уплате са сврхом *позајмица оснивача* или готовинске исплате са сврхом *повраћај позајмице оснивача*,
- трансакције између приватног и пословног рачуна предузећа које не указују на јасну економску оправданост,
- учестале приливе на рачуне физичких лица с рачуна правних лица и истог дана подизање готовине,
- трансакције које су запослени банке на основу свог знања и искуства окарактерисали као неуобичајене итд.

8. Број пријављених сумњивих „е-банкинг“ трансакција у првој половини 2009. године износи 147. Пријаве о тим трансакцијама Управи доставило је шест банака, и то једна банка 110, друга 29, а остале четири осам пријава. Највећи број банака нема пријављених „е-банкинг“ трансакција, што указује да банке и даље не обрађају довољну пажњу на овај вид трансакција.

9. Тенденција раста броја запослених у укупном банкарском систему се наставила и у овом посматраном периоду, како је приказано на графикону број 10.

Графикон бр. 10

Укупан број запослених који непосредно обављају послове у вези са трансакцијама у банкама, са стањем на дан 30. јун 2009. године, износи 13.901, што чини приближно 44% укупног броја запослених у тим банкама.

Све банке су израдиле програм годишњег стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених који обављају послове спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма и прилагодиле га потребама послова. То представља значајан напредак у односу на претходни шестомесечни период, будући да је тада утврђено да у петини од укупног броја банака нису сви запослени на овим пословима прошли кроз програм обуке.

* * *

Након извршене анализе достављених одговора банака, закључујемо да је у банкарском систему у целини евидентан пораст одговорности и прихватања одговарајуће улоге у борби против прања новца и финансирања тероризма. Анализа одговора сваке банке посебно сугерише да постоји приметна разлика у погледу начина и организације послова везано за ову област, али истовремено и одређени већ усвојени стандарди.

Специфичност посматраног периода огледа се у чињеници што је дошло до промене прописа који регулишу спречавање прања новца и финансирање тероризма. С тим у вези банкама је остављен рок за њихову примену, који је истекао 26. августа 2009. Иако се овај упитник односио на период 1. јануар – 30. јун 2009. године, на основу достављених упитника закључујемо да је велики број банака одговорио потврдно на питања у вези с прописивањем начина сарадње између овлашћеног лица и осталих организационих јединица, класификацијом клијената према степену изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма, усклађивањем процедура с новим законом и изградом анализе ризика од прања новца и финансирања тероризма у складу са смерницама које је донела Народна банка Србије. Из тога произлази да је значајан број банака извршио усклађивање рада с новим прописима и *пре истека остављеног рока*. Анализа података за други део 2009. године обезбедиће потпунији увид у том погледу.

Такође, значајно место заузима податак да су све банке израдиле програм годишњег стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених који обављају послове спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма и прилагодиле га потребама запослених, што представља напредак у односу на досадашње активности и начин организовања ове области.

Из анализе одговора банака закључује се да, поред фактора ризика који иначе утичу на изложеност банке ризику од прања новца и финансирања тероризма (географски ризик, ризик странке, ризик трансакције и ризик производа), на повећану изложеност овом ризику утиче и непостојање квалитетног софтверског решења у оквиру информационог система за препознавање сумњивих и међусобно повезаних трансакција на нивоу читаве банке.

* * *